

Millî Mücadele Döneminde Kongreler

Mondros Ateşkes Anlaşması sonrasında Trakya ve Anadolu'da 31 kongrenin düzenlendiği görülmektedir. Kongrelerin düzenlenmesinde göze çarpan genel amaç, halkın, varlığını korumak için çare arayışıdır. Çünkü Mondros ile devlet teslim olmuş, devlet otoritesi bitirilmiş, devlet halkını ve vatanını korumayı görevi olarak görmekten uzaklaşmıştır. Halk sahipsiz kaldığını yaşadıkları ile görmüş, sonrasında neler yaşayabileceğini anlamıştır. Yaşamını sürdürdüğü vatan topraklarının İngiltere, Fransa ve İtalya tarafından işgal edilerek elinden alındığını yaşamış, durumun bununla kalmayacağını, Yunanistan'a Ermenistan'a ve Gürcistan'a da toprak verileceğini haberlerden öğrenmeye başlamıştır. Gidiş bitişe doğrudur. Bu gidişi durdurmak için Türkiye'nin pek çok yerinde yerel, yöresel, bölgesel ve ulusal kongreler düzenlenmiştir. Atatürk Nutuk'ta, Mondros sonrasında düşünülen kurtuluş çarelerini açıklarken, birincisinin İngiliz himayesi istemek, ikincisinin Amerikan mandası istemek, üçüncüsünün de bölgesel kurtuluş çarelerine başvurmak olarak sıralar ve bu üçüncüsü ile ilgili şöyle tespitte bulunur: "... Bazı bölgeler kendilerinin Osmanlı devletinden koparılacağı görüşüne karşı ondan ayrılmama tedbirlerine başvuruyordu. Bazı bölgeler de Osmanlı devletinin ortadan kaldırılacağını ve Osmanlı ülkesinin taksim edileceğini bir oldubitti kabul ederek, kendi başlarını kurtarmaya çalışıyordu." Devamında da, "Ben bu kararların hiç birisinde isabet görmedim. Çünkü bu kararların dayandığı bütün deliller ve mantıkları çürüktü, temelsizdi... O tarihte, Osmanlı devletinin temelleri çökmüş, ömrü tamamlanmıştı. Osmanlı memleketleri tamamen parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türk'ün barındığı bir ata yurdu kalmıştı. Son mesele bunun da taksimini sağlamaya çalışmaktan ibaretti. Osmanlı devleti, onun bağımsızlığı, padişah, halife, hükümet, bunların hepsi anlamı kalmamış bir takım boş sözlerden ibaretti." der. Atatürk bölgesel kurtuluş çarelerine yönelen eğilimler için, yani bu amaçla düzenlenen kongreler için dayanakları çürüktü, sonuca erişmeleri mümkün değildi, demektedir. Osmanlı devletinden ayrılmama amacı güden kongrelere Osmanlı devletinin çöktüğünü, ömrünü tamamladığını, padişahın ve hükümetinin yönetme gücünün bittiğini, bunların anlamı kalmamış içi boş sözler olduğunu belirtmektedir. Osmanlı devletinin ortadan kaldırılacağını ve ülkesinin de paylaşılacağını oldubitti olarak görerek kendi başlarını kurtarma yolunu tutan kongreler için de, tuttukları yolun çürük, temelsiz olduğunu, gerçekleşmesinin mümkün olamayacağını açıklamaktadır.

Atatürk gerçek kurtuluşu, Trakya ve Anadolu'daki kurtuluş mücadelesi yapma amaçlı kurulmuş tüm derneklerin bir çatı altında toplanması ile verilecek bir Millî Mücadele ile olabileceğini görmüş, Sivas Kongresi'ni bu amaçla düzenlemiştir. Milli Mücadele'de Mustafa Kemal'in ayrıcalıklı yeri de bu noktadan itibaren başlamaktadır. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışının öncesinde Anadolu'nun birçok yerinde işgalcilere karşı silahlı mücadele başlamış, bu silahlı mücadeleyi kurma ve yönetme amaçlı kongreler yapılmıştı. Ancak bunlar yöresel ve bölgesel çapta idi. Yöreyi veya bölgeyi kurtarma amaçlı idi. Türkiye'yi bir bütün halinde kurtarma amaçlı bir düşünce ve hareket yoktu. Bu olmayınca da her bölgenin işgalcilerin gücü karşısında kendini kurtarma gücüne erişmesi ve bölgesini işgalden kurtarması olanaksızdı. Bir örnek olarak Batı Anadolu'da 90 bin mevcutlu Yunan işgal ordusu vardı. İşgale karşı direnişi hazırlamak ve yönetmek için burada 23 Nisan 1920'ye kadar 13 kongre düzenlenmiştir. Kongrelerle, Batı Anadolu'da Yunan ordusu karşısında kurulan cepheler desteklenmiş, ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmış, Kuvâ-yı milliye olanaklar ölçüsünde güçlendirilmişti. Ancak Kuvâ-yı milliye en güçlü zamanında 12 bin silahlı gönüllü mevcuduna erişebilmişti. Düzenli ordu olanaklarına sahip olmayan bu mevcutla, 90 bin kişilik düzenli ordunun defedilmesi, denize dökülmesi düşünülemezdi. Kurtuluş bölgesel mücadelelerle değil, ulusal bir mücadele ile gerçekleşebilirdi. Atatürk, bunu gerçekleştirmiştir, bu yolu bulmuş ve hayata geçirmiştir. Bölgesel mücadeleleri ulusal mücadeleye dönüştürmesi ile kurtuluşu sağlamıştır. Mücadelelerin

ulusal mücadeleye dönüştürülmesinden önce yapılmış olan kongreler de, ulusal mücadelenin alt yapısını oluşturmuştur. Millî Mücadele döneminde düzenlenen kongreler, tarih sırasıyla ve katılan delege sayıları ile şöyledir. Atatürk'ün katıldığı kongreler italik harflerle yazılmıştır:

Kongre Adı	Tarihi	Delege
1. Kars İslam Şûrası	5 Kasım 1918	?
2. Birinci Kars Kongresi	14 Kasım 1918	?
3. Kars İslam Şûrası Büyük Kongresi	30 Kasım-2 Aralık 1918	70
4. Birinci Ardahan Kongresi	3-5 Ocak 1919	8
5. İkinci Ardahan Kongresi	7-9 Ocak 1919	20
6. Büyük Kars Kongresi	17-18 Ocak 1919	131
7. Birinci Trabzon Kongresi	23 Şubat 1919	27
8. İzmir Büyük Kongresi	17-19 Mart 1919	165
9. İkinci Trabzon Kongresi	22 Mayıs 1919	17
10. Erzurum İl Kongresi	17-21 Haziran 1919	21
11. Birinci Balıkesir Kongresi	27 Haziran-12 Temmuz 1919	?
12. <i>Erzurum Kongresi</i>	23 Temmuz-7 Ağustos 1919	56
13. İkinci Balıkesir Kongresi	26-30 Temmuz 1919	48
14. Birinci Nazilli Kongresi	6-8 Ağustos 1919	16
15. Alaşehir Kongresi	16-25 Ağustos 1919	46
16. Muğla Kongresi	18 Ağustos 1919	32
17. <i>Sivas Kongresi</i>	4-12 Eylül 1919	1
18. Üçüncü Balıkesir Kongresi	16-27 Eylül 1919	35
19. İkinci Nazilli Kongresi	19-23 Eylül 1919	52
20. Üçüncü Nazilli Kongresi	6 Ekim 1919	18
21. Birinci Edirne Kongresi	16 Ekim 1919	?
22. Sivas İçin Muğla Kongresi	20-31 Ekim 1919	8
23. Dördüncü Balıkesir Kongresi	19-29 Kasım 1919	?
24. İkinci Edirne Kongresi	15 Ocak 1920	?
25. Oltu İslam Terakki Fırkası Kongresi	21 Şubat 1920	63
26. Beşinci Balıkesir Kongresi	10-23 Mart 1920	58
27. Lüleburgaz Kongresi	31 Mart-2 Nisan 1920	67
28. Üçüncü (Büyük) Edirne Kongresi	9-13 Mayıs 1920	236
29. <i>Afyon Kongresi</i>	2 Ağustos 1920	?
30. <i>Birinci Pozantı Kongresi</i>	5 Ağustos 1920	75
31. İkinci Pozantı Kongresi	8 Ekim 1920	60

Kongreler listesinde önemli noktalar göze çarpmaktadır. İlk kongrenin Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasından 5 gün sonra, Türk ordusunun bölgeyi boşaltması olasılığına karşı, 5 Kasım 1918'de Kars'ta yapıldığı ve sonrasındaki 5 kongrenin de Kars ve Ardahan'da yapıldığı görülmektedir. Atatürk'ün katıldığı ilk kongre olan Erzurum Kongresi'ne kadar 11 kongre düzenlenmiş olduğu ve en dikkati çekenin ise Sivas Kongresi'nden sonra yani Trakya ve Anadolu'daki tüm derneklerin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilme kararından sonra da Trakya ve Batı Anadolu'da kongrelerin devam etmesi, Afyon ve Pozantı kongreleri hariç 11 kongrenin daha yapılmış olmasıdır. Kongreler, amaçları, sağladıkları hususlarla ilgili genel bilgiler ve bölgelere göre şunlardır:

Kars, Ardahan, Oltu Kongreleri

Bu bölge Doğu Anadolu'dadır; ama o yıllardaki durumu farklı olduğu için ayrı bir bölge olarak ele alınması gerekmektedir. Bölgenin o yıllardaki ismi Kars, Ardahan ve Batum'u kapsayan "Elviye-i Selase" dir, Üç Sancak bölgesidir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusya'ya bırakılmış, Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmesi üzerine imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması ile anavatanına katılmıştı. Mondros Ateşkes Anlaşması sonrasında, İngilizler, Mondros hükümlerine dayanarak üç sancağın boşaltılmasını istemişlerdi (11 Kasım 1918). Türk kuvvetlerinin geri

çekileceğine ilişkin haberler karşısında, Türkiye'den kopartılacakları ve bölgenin Ermenilerle Gürcülere verileceği kuşkusu ile bölge halkı örgütlenme gereği duyar ve Kars'ta, 5 Kasım 1918'de, Millî İslam Şûrası kurar. Amacı ordu çekildikten sonra Kars'ı yönetmek ve gerektiğinde savunmaktır. Şûra ilk örgütlenme kongresini 14 Kasım 1918'de (1. Kars Kongresi) yapar ve 8 kişilik bir yönetim kurulu oluşturur. 30 Kasım 1918'de Kars Büyük Kongresi'ni düzenler ve üç sancağın birleştirilmesi kararını alır. 12 üyeli bir hükümet kurar ve bölgenin savunulması için milis gücü kurulmasını kararlaştırır. İngilizler 24 Aralık'ta Batum'u işgal eder ve Türk yönetimi sona erer. Ardından Kars ve Ardahan'ın da boşaltılmasını ve 12 Ocak 1919'da İngiliz kuvvetlerinin bir Ermeni heyeti ile Kars'a gireceklerini bildirir. İngilizlerin işgallerini genişletme girişimi karşısında Ardahan'da Ocak 1919'da peş peşe iki kongre düzenlenir. Kars Millî Şûrası, 17-18 Ocak 1919'da, Üçüncü Kars Kongresi'ni düzenler. Güneybatı Kafkas Hükümeti'ni kurar. Hükümetin işleyişini düzenleyen bir anayasa kabul eder. Üç Sancağın (Kars, Ardahan, Batum) Osmanlı devletinin koruması altında birleşmesi ve özerk bir yönetime kavuşması kararı alır. Ancak bu kongre ile kurulan hükümet, Nisan 1919'a kadar yaşar. İngilizler 13 Nisan 1919'da Kars'ı işgal eder, hükümetin 11 üyesini tutuklayıp Malta'ya sürerler. Bunun üzerine Kars ve Ardahan bölgesinde kongre düzenlemeler sona erer, bölgede yapılan son kongre 21 Şubat 1920'de Oltu kongresi olur.

Doğu Karadeniz Kongreleri

Doğu Karadeniz'de, bir Pontus devletinin kurulması ya da Ermenistan'a katılması tehlikesi üzerine, bölgenin Türkiye'ye bağlı kalmasını sağlama amaçlı, Trabzon Muhafaza-ı Hukuk-ı Milliye Cemiyeti (Trabzon Ulusal Hakları Koruma Derneği) kurulmuştu (12 Şubat 1919). Dernek ilk kongresini 23 Şubat 1919'da Trabzon'da yapar. Doğu Karadeniz'in coğrafya ve nüfus olarak Türk olduğunu, Rum ve Ermenilerin çoğunlukta olmadıklarını kanıtlamak için çeşitli alanlarda çalışma kararı alır. Ayrıca bölgede Pontus devleti kurma amacıyla saldırılarını artıran Rum çetelerine karşı silahlı mücadeleye yönelme ve bunu yönetme yükümlüğünü dernek olarak üzerine alır. Dernek ikinci kongresini, İzmir'in işgali üzerine Trabzon'un da işgali olasılığına karşı 22 Mayıs 1919'da yaptı. İkinci Trabzon Kongresi'nde alınan en önemli karar, daha geniş çaplı bir bölgesel kongre düzenlenmesiydi. Doğu Karadeniz'in tek başına Pontus ve Ermenistan isteklerine karşı koyamayacağı, bunun için Doğu Anadolu illeri ile ortak hareket edilmesi ve ortak silahlı mücadele verilmesi için Erzurum'da bir genel kongre toplanması kararı idi. Bu karar üzerine, 30 Mayıs 1919'da 6 doğu iline (Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ ve Sivas) birer yazı gönderildi ve her ilçeden birer delegenin katılımı ile Erzurum'da bir kongre düzenlenmesi önerildi. Aynı gün büyük bir rastlantı ile Erzurum'daki dernek de böyle bir kongre toplanmasına ilişkin kararını aynı illere göndermişti. Erzurum Kongresi bu kararlar ve yazışmalar ile gerçekleşmişti.

Doğu Anadolu Kongreleri

Doğu Anadolu Bölgesi'nde üç kongre düzenlenmiştir. Bunlar; yöresel düzeyde yapılmış olan Erzurum İl Kongresi (17-21 Haziran 1919), bölgesel düzeyde planlanan ancak Mustafa Kemal'in katılımıyla ulusal kimlik kazanan Erzurum Kongresi (23 Temmuz-7 Ağustos 1919) ve Mustafa Kemal'in düzenlediği Ulusal Sivas Kongresi (4-12 Eylül 1919)'dir. Erzurum İl Kongresi, Vilayat-ı Şarkiyeye Müdafaa-i Hukuk-i Milliye Cemiyeti (Doğu İlleri Ulusal Hakları Koruma Derneği)'nin Erzurum Şubesi tarafından, altı doğu ili (Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır, Harput, Elazığ, Sivas) ile Trabzon'un katılacağı ve 30 Mayıs 1919'da duyurusu yapılan bölgesel büyük kongreden önce kendi il kongrelerini yapma gereği duymaları üzerine düzenlenmişti. Kongrede; bölgenin Ermeni saldırısına karşı savunulması, hiçbir şekilde bölgeden göç edilmemesi, düzenin korunması için bir bekçi örgütü kurulması, halkın ve özellikle köylülerin silahlandırılması, yalnız dilek ve emelde değil, işte de birliğin sağlanması kararları alınmıştı. Ayrıca bölgenin Osmanlı'dan ayrılmayacağı, İstanbul

hükümeti bölgeyi terk etse bile, halkın son bireyine kadar vatan topraklarını savunacağı kararlaştırılmıştı. Erzurum ve Sivas Kongreleri için ilgili bölümüne bakınız.

Batı Anadolu Kongreleri

Millî Mücadele döneminde düzenlenen toplam 31 kongrenin 12'si Batı Anadolu'da yapılmıştır. Sayının çokluğu bu bölgede Yunan işgaline karşı duyulan tepkiyi ve verilen mücadelenin yoğunluğunu göstermektedir. 12 kongrenin 5'i Balıkesir'de, 3'ü Nazilli'de düzenlenmiştir.

İzmir Büyük Kongresi: Kongrelerin ilki, 17 Mart 1919'da İzmir'de düzenlenen İzmir Müdafaa-i Hukuk-i Osmaniye Cemiyeti (Osmanlı Haklarını Savunma Derneği)'nin İzmir Büyük Kongresi'dir. Kongreye İzmir, Aydın, Manisa, Balıkesir, Muğla ve Denizli delegeleri katılır. Katılan delege sayısı bakımından en büyük kongrelerdendir. Kongre'de "Memlekete yöneltilecek saldırıya silahla karşı konulacaktır." kararı alınır. Böylece İzmir yöresinin Yunanistan'a verileceği haberlerine karşı Türk ulusunun tavrının ne olacağı açıklanmış olur. Kongrede kabul edilen bir metin de Paris Barış Konferansı'na iletilir. Metinde; bölgedeki nüfusun %80'ini Türklerin oluşturduğu ve Türklerin mülk ve servet bakımından çoğunluğa sahip olduğu; galip devletlerin izlediği politikanın Türk ulusunu yok etmeye yönelik olmadığına inanılmak istendiği bildirilir. Ancak bu metnin hiçbir etkisi olmaz.

Birinci Balıkesir Kongresi (27 Haziran-12 Temmuz 1919): Kongrelerin ikincisi Birinci Balıkesir Kongresi'dir. İzmir'in Yunanlılara işgal ettirilmesi üzerine, Balıkesir ileri gelenleri ilk tepkilerini 16 Mayıs'ta protesto telgrafı ile gösterirler. 18 Mayıs'ta Reddi İlhak Cemiyeti kurarlar. Balıkesir adına her türlü karar almaya yetkili 41 kişilik bir kurul oluştururlar ve bu kuruldaki bir Merkez Heyeti (Yönetim Kurulu) seçerler. Bölgenin savunulmasına yönelik kendi çaplarında ön hazırlıkları yaparken 29 Mayıs'ta Ayvalık'ın da işgali, Merkez Heyeti'ni hızlandırır. 25 Haziran'da 1902 ve 1903 doğumluların Kuvâ-y Milliye'ye katılmaları kararını alır. Arkasından, Balıkesir ve yöresi dışında Ayvalık, Soma ve Akhisar'dan da delegelerin katılmış olduğu, 27 Haziran'da başlayan Birinci Balıkesir Kongresi'ni düzenler. Kongre başkanlığına ve kongrede seçilen Merkez Heyeti başkanlığına Hacim Muhittin Çarıklı seçilir. İzmir'in işgalinden sonra Batı Anadolu'da düzenlenmiş olan bu ilk kongre ulusal direnişe geçişte ilk büyük adım olur. Silahlı savunmaya hazırlık olarak kazalardan asker toplanması ve Yunan ordusu karşısında kurulan cephelelerin insan ve paraca güçlendirilmesine yönelik önemli kararlar alır. Birinci Balıkesir Kongresi'nden 11 gün sonra Erzurum Kongresi toplanır ama iki kongre arasında bir ilişki yoktur. Her bölge başının çaresine bakma yolundadır.

İkinci Balıkesir Kongresi (26-30 Temmuz 1919): Birinci Balıkesir Kongresi sonrasında Ayvalık, Soma, Akhisar cepheleleri güçlendirilmiş, ilçe ve bucaklarda da örgütlenme yoluna gidilmişti. Örgütün genişlemesi, bunlar arasında uyum ve iş birliğinin sağlanması gereğini doğurur. Bu amaçla 26 Temmuz'da İkinci Balıkesir Kongresi düzenlenir. Bu kongrede, Erzurum Kongresi seviyesinde olmasa da, bölgesellikten ulusallığa yönelen kararlar alınır. 29 maddelik kararlarını, "Balıkesir Millî Kongresi Kararları" başlığı altında toplarlar. 4. maddede "Kongrenin amacı yurdun kurtarılmasıdır." denilir, tüm yurdu kapsayan bir genellemeye gidilir. Balıkesir Reddi İlhak Heyet-i Merkeziyesi adı "Harekât-ı Milliye Reddi İlhak Heyet-i Merkeziyesi" olarak değiştirilir. Kararlar ile genel seferberlik ilan edilir. Cephelelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kazalarda da "teşkilat, maliye, levazım" kurulları oluşturulur. Ayvalık, Bergama-Soma ve Akhisar cephelelerinin gerilerinde Menzil Müfettişlikleri kurulur. Cephelelere gönderilecek subay ve erlere verilecek maaşın yerel örgütlerce karşılanması, 1884-1893 doğumluların silah altına alınması, kararlara uymayanlara verilecek cezalar karar altına alınır. Kongrede, alınmış olan kararların sadece Yunanlıları yurttan çıkarmaya yönelik olduğunu göstermek için padişaha, sadrazamlığa ve İtilaf devletlerinin İstanbul'daki temsilcilerine birer telgraf çekilmesi de kararlaştırılır.

Vahdettin'e gönderilen telgrafta, ona ve saltanata bağlılık belirtilir, isyan halinde bulunulmadığı anlatılır. Sadrazama çekilende ise, Yunan saldırısına uğradıklarında hiçbir makam tarafından savunulmadıkları için silaha sarıldıkları, bu amaçla ulusal bir kongre halinde toplanıldığı, amacın yurdun kurtarılması olduğu açıklanır. İtilaf devletleri temsilcilerine de; Anadolu'nun haksız yere işgal edildiği, işgallerde pek çok kötülükler yapıldığı, bunların giderilmesi için silaha sarılmak zorunda kalındığı, tek amacın vatanın kurtarılması olduğu, Türklerin yurtlarını Yunanlılardan kurtarınca kadar kesinlikle savaşılmaya karar vermiş oldukları, bu konuda her türlü güçlüğü yenileceği, hiçbir öneri ve uyarının dinlenmeyeceği açıklandıktan sonra telgrafın sonu şöyle bağlanır: "Türk, hayatının son zerresini de sarf edecek fakat hiçbir kuvvet ve tehdit karşısında hiçbir zaman işgalleri kabul etmeyecektir."

Birinci Nazilli Kongresi (6-8 Ağustos 1919): Büyük Menderes Nehri vadisinde Yunan işgaline karşı oluşan Kuvâ-yı milliye arasında iş birliği sağlamak, keyfilikleri önlemek amacıyla Nazilli Heyet-i Milliyesi öncülüğünde düzenlenir. Kongreye Nazilli, Denizli, Karacasu, Karaağaç, Çal, Bozdoğan, Tavas ve Muğla'dan delegeler katılır. Aldığı kararları 18 maddede toplar. Amacını, Aydın vilayetinde işgal edilen topraklardan Yunanlıları atmak için idari, siyasi, fiili savunma olarak belirler. Nazilli'de bir yönetim merkezi ve yöredeki liva, kaza ve nahiyelerde de ona bağlı birer şube açılmasını kararlaştırır. Denizli ve Muğla'da silah ve malzeme için birer depo kurulması; Nazilli, Denizli ve Muğla'da maliye, ulaştırma, satın alma, haber alma ve göçmenlere yardım şubeleri ve kolları açılması; giderlerin halkın yapacağı para ve mal bağışları ile karşılanması; denetleme işlemleri için genel merkezde bir müfettişlik kurulması, bu işlemlerde keyfi hareket edenlerin cezalandırılması, devlet ambarlarında bulunan hububatın örgüte teslim edilmesi için hükümete başvurulması kararları alınır. Birinci Nazilli Kongresi çalışma alanı olarak Aydın'ın Yunan işgalinde olmayan bölgesi ile Denizli ve Muğla'yı seçer, bu bölge de Balıkesir Kongresi'nde olduğu gibi başının çaresine bakma yolunu tutar. Askere alma, para toplama, hatta yargılama gibi hükümet yetkilerini kullanır, mücadelede düzensizliği ve güç birliğini sağlamaya çalışır.

Alaşehir Kongresi (16-25 Ağustos 1919): Mustafa Kemal'in Sivas Kongresi ile tüm yurttaki işgallere karşı mücadele veren ve vermek amaçlı kurulan örgütleri bir çatı altında birleştirerek, yerel ve bölgesel mücadeleleri Millî Mücadele hâline dönüştürme amacını, Alaşehir Kongresi sadece Batı Anadolu için yapmak istemiştir. Batı Anadolu'da Yunan işgaline karşı direnişe geçilirken, kendiliğinden birbirinden kopuk, Manisa-Balıkesir, Alaşehir-Uşak ve Aydın Denizli bölgeleri olmak üzere üç ayrı bölge ortaya çıkar. Aradaki kopukluk Yunan saldırılarını durdurmayı olanaksız kılarken, bölgeler arasında bazı sürtüşmelere ve yakınmalara da neden olur. Örneğin Nazilli Kongresi'nden diğer iki bölgenin haberi olmamıştır. İşte bu bölünmüşlüğü gidermek amacıyla, Batı Anadolu'daki örgütleri birleştirmek ve güç birliğini sağlamak için bölgenin orta yerinde olan Alaşehir'de büyük bir kongrenin toplanması gereği duyulur. Önyak olan Balıkesir Hareket-i Milliye Merkez Heyeti'dir. Kongreye; İzmir, Aydın, Denizli, Manisa, Balıkesir, Uşak, Afyon il ve ilçelerinden ve İnegöl'den delegeler katılır. 26 maddelik kararlar alınır. Alınan kararlar ile Batı'daki direniş hareketini bütünleştirme, örgütlenmeyi tamamlama, bir merkezden yönetme yolu tutulur. Bunun için de Batı Anadolu'da Afyonkarahisar-İnegöl hattının batısındaki bölgede, Yunan yurttan kovuluncaya kadar, bölgesel bir idare şekli ile savaşın devam ettirilmesi sorumluluğunu üstlenir. Model ve ilkeler olarak İkinci Balıkesir Kongresi kararları esas alınır. Ayrıca üç ana bölgeye ayrılmış bulunan cephelerde hareket birliğini sağlamak için bir Genel Komutanlık kurulması kararlaştırılır. İkinci Balıkesir Kongresi'nde Harekât-ı Milliye Başkanı Hacim Muhittin Çarıklı'nın tutuklanarak İstanbul'a gönderilmesini isteyen Vahdettin ve Damat Ferit; bu kongrede, toplantının önlenmesini, önyak olanların tutuklanmasını ister. Ancak emirleri vali, komutan ve kaymakamlarca bu kez de yerine getirilmez. Kongre'de Sivas Kongresi'ne delege gönderilip gönderilmemesi de tartışma konusu olur. Alaşehir adına Sivas'a gitmiş olan İ. Süreyya Yiğit'in temsil etmesine, yeni bir

delege gönderilmemesine karar verilir. Mustafa Kemal, Alaşehir Kongresi'nden zamanında ve ayrıntılarıyla haberdar olamaz. Öğrendiğinde; Doğu illerinin bütün varlığı ve hisleriyle, Batı Anadolu'nun vatansever girişimlerinden doğan kongreye destek olduğunu belirten bir kutlama telgrafi gönderir. Bu telgrafi kongrenin bitiminden iki gün sonra alan H. M. Çarıklı ise, verdiği yanıtta, Doğu'daki ve Batı'daki örgütlerin birleşip bütünleşmesi gerektiği üzerinde durmuştur.

Muğla Kongresi (18 Ağustos 1919): Nazilli Kongresi'ne katılan Menteşe delegelerinin Muğla'ya dönmesinden sonra yapılır ve Nazilli'de alınan kararların Menteşe'de hayata geçirilmesinin üzerinde tartışılır, bölgede daha güçlü bir ulusal direniş örgütü oluşturulması üzerine çalışılır. Muğla Kuvâ yı milliyesi kurulur. Başkanlığına Ulalı Hamza Hayati Bey getirilir. Askeri, mali, sağlık, ulaştırma, halkla ilişkiler (irşat) ve göçmenleri yerleştirme heyetleri kurulur. İşgal bölgelerinde kurulan cephelere yardım konusunda çalışmalar başlatılır.

Üçüncü Balıkesir Kongresi (16-27 Eylül 1919): Alaşehir Kongresi'nde örgütlenmeye ilişkin alınan kararların uygulanmasını sağlamak için düzenlenmiştir. Balıkesir, Bandırma, Erdek, Gönen ve Edremit'ten delegeler katılmıştır. Bölgesel örgütlenme üzerinde durulmuş; Ayvalık, Soma, Akhisar cephelerinde millî alay komutanlıkları kurulmuş, bunların komutanları ile Burhaniye, Soma ve Akhisar menzil müfettişliklerine seçimler yapılmıştır. Kongre'de en önemli tartışma, Mustafa Kemal'in Heyet-i Temsiliye adına gönderdiği 13 Eylül 1919 tarihli, Büyük Anadolu Kongresi'ne delege seçilmesini isteyen telgrafi üzerinde olur. Mustafa Kemal, bu telgrafında İstanbul hükümeti ile Anadolu'nun haberleşmesinin kesildiğini hatırlatmakta, "memleketin idaresinin ve milletin mukadderatının kararlaştırılması ve tespiti için bir genel kongrenin fevkalâde olarak yapılması" için şimdiden delegelerin seçilmesini istemektedir. Bu istek üzerine Kongre, yedi delege gönderilmesini kabul eder ve seçimle delegeleri belirler. Ancak itirazlar olur. Tartışmalar sonucunda söz konusu kongreye delege gönderilmesinden vazgeçilir ve her kazanın kendi delegelerini kendisinin seçmesi benimsenir, kazalar serbest bırakılmış olur. Kongre'nin dağılmasından sonra Balıkesir Merkez Heyeti, İstanbul'a, hükümet ile görüşmek üzere iki temsilci gönderir. Bunlar 1 Ekim'de İçişleri Bakanı ile görüşürler. Bakan, "Batı Anadolu'daki Reddi İlhak Örgütlerinin Yunanlılara karşı mücadele ettiklerini, buna karşın Sivas'ta toplananların siyasal amaç güdüp kendilerine çıkar sağlamak istediklerini ve Sivas'la ilişkileri olmadığını ilan edecek olurlarsa Batı'daki örgüte her türlü yardımın yapılacağını" belirtir. Temsilciler bu koşulu kabul etmeyip, hükümeti eleştirirler ve geri dönerler.

İkinci Nazilli Kongresi (19-23 Eylül 1919): Alaşehir Kongresi kararlarına göre Nazilli bölgesinde gerekli düzenlemelerin yapılması ve merkez heyetinin oluşturulması için düzenlenmiştir. Kongreye Nazilli-Aydın yöresi dışında Antalya, Burdur, Isparta, Denizli merkezlerinden ve kazalarından delegeler katılır. Kongre'de Aydın ve Havalisi Merkez Heyeti oluşturulur ve bu yönetim kuruluna verilecek yetkiler belirlenir, askere alma, bağış ve benzeri konularda yetki tanınır.

Üçüncü Nazilli Kongresi (6 Ekim 1919): Bu kongre bir bakıma bir önceki kongrede oluşturulan Aydın ve Havalisi Merkez Heyeti'nin toplantısı niteliğindedir. Ancak bazı kaynaklarda katılan delege sayısı 50 olarak görülmektedir. Bu yönüyle toplantı bir kongre kapsamındadır. Kongrede 21 maddelik Merkez Heyeti İç Yönetmeliği hazırlanır. Merkez Heyeti'nin sıhhiye şubesine ve yazı işlerine görevlendirmeler yapılır. Maliye, İstihbarat, Teşkilat ve Teftiş kurullarına ait yönetmelikler hazırlanır.

Sivas İçin Muğla Kongresi (20-31 Ekim 1919): Nazilli Kongresi'nin bölgesel kurtuluşu amaçlayan kararlarını irdelemek amacıyla düzenlenir. Muğla merkez, Milas, Bodrum, Fethiye, Marmaris'ten delegeler katılır. Sivas Kongresi kararlarını savunan, Nazilli Kongresi gibi sadece bölgesini kurtarmayı amaçlayan faaliyetlerle kurtuluşun sağlanamayacağını belirten çok önemli kararlar alırlar. Bazı bölgelerde egemen olan "Biz evvela düşmanı toprağımızdan çıkaralım, sonra

milli birliğimizi teşkil ederiz.” yaklaşımına karşı “işte en yanlış gördüğümüz fikir budur.” derler. Nazilli Heyet-i Milliyesine ve Alaşehir ve Havalisi komutanına gönderdikleri kararları özetle şöyledir: Kuvâ-yı milliye böyle mevzii ve mahdut kalmamalı; Konya, Ankara, Sivas gibi Anadolu içlerine kadar genişletilmeli ve oralarda çalışmakta olan Mustafa Kemal partisiyle birleştirilerek umumi bir ayaklanma vücuda getirilmelidir. Böyle yapılmazsa, İzmir ve havalisinde yapılacak mevzii hareketlerle Yunanlılar işgal ettikleri mıntikalardan sökülüp atılsalar bile, düşmanın birini kapıdan çıkarırken diğlerinin pencereden girmesinden başka bir sonuç vermeyeceği kesin ve açıktır. Tutulan yol Türkiye’yi kurtarmayacaktır. Hedef Türkiye’nin bütününü kurtarmak olmalıdır. Doğu’daki harekâtla Batı’daki harekâtımızın hedefi bir olmalıdır. Bunun için Doğu’daki millî harekâtı idare eden Mustafa Kemal Paşa ve emsali tanınmış kişilerden ve her taraftan gönderilecek delegelerden oluşacak bir Heyet-i Merkeziye kurmak ve idare merkezi olarak uygun bir yer seçmek, milli harekâtı içe ve dışa karşı buradan idare etmek tek çaremizdir. Ancak bu şekilde yaşanan fetret devrini önleyebilir, ulusal kurtuluşu sağlayabiliriz.

Dördüncü Balıkesir Kongresi (19-29 Kasım 1919): Balıkesir Merkez Heyeti’nin, Sivas Kongresi’nde kurulan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Derneği’ne katılma kararını aldığı bir kongredir. Balıkesir örgütü, 20 Ekim’de büyük bir kongre toplama kararı alır. Ancak Mustafa Kemal 14 Ekim’de Bursa ve Balıkesir’deki komutanlara gönderdiği telgrafla, böyle bir kongrenin toplanmasından yana olmadığını, “Sivas Kongresi kararlarından hâlâ haberleri bulunmadığı anlaşılan bu gibi Kuvâ-yı Milliye’nin A.R.M.H.C. Heyet-i Temsiliyesi ile doğrudan ilişki kurmaları ve Sivas Kongresi Tüzüğüne uygun olarak teşkilatlarını düzenlemeleri, tekliflerini ve taleplerini ancak Heyet-i Temsiliyemize yapmaları, vatanımızın bugün muhtaç olduğu birlik bakımından zorunlu bulunduğunun ilgililere izahı ve durumun kontrol altına alınması” nı bildirir. Bu uyarı üzerine Kongre toplamada duraksama yaşanır. Mustafa Kemal ile yapılan yazışmalardan sonra, birleşmeyi sağlama amaçlı, dördüncü kongre düzenlenir. Kongrede alınan kararlar özetle şöyledir:

- Memleketin geleceğine millî iradenin hâkim olması, vatanın kurtarılması için her türlü fedakârlıkta bulunulması.
- İzmir’i Yunanlılardan kurtarmak için kesin hareketlerde bulunulması.
- İzmir’in işgali sonrasında kurulan ve Reddi İlhak Heyeti adı altında bağımsız olarak çalışan örgütlerin, kutsal ve genel bir amaç güden “Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti”ne katılıp bu ad altında ve aynı amaca yönelik olarak, birlik halinde çalışması.

Beşinci Balıkesir Kongresi (10-23 Mart 1920): Dördüncü kongrede alınan birleşme kararının işlemlerini tamamlama ve bölgeye ait bazı örgütsel ihtiyaçları giderme amacıyla düzenlenir. Balıkesir, Manisa, Bursa ve Bilecik ile buralara bağlı idari birimlerden delegeler katılır. Alınan kararlarla, bir yandan Sivas Kongresi’nde kabul edilmiş olan ana ilkelere uymaya, diğeryandan mevcut örgütü korumaya çalışır. Örgüt birimlerinde bazı değişikliklere gidilir. Menzil müfettişlikleri sayısı İvrindi’nin eklenmesiyle 4’e çıkartılır. 300 bin liralık bir bütçe düzenlenir. Bunun için il ve belediye gelirlerinden pay alınması öngörülür.

Afyon Kongresi (2 Ağustos 1920): Afyon Kongresi, Batı Anadolu Kongreler Sisteminin son bulduğu ve Atatürk’ün katılmış olduğu dördüncü kongre olarak özel bir önem taşır. Bu kongre ile Batı Anadolu’daki kongreler yönetimi sona erer, Dördüncü ve Beşinci Balıkesir kongreleri ile başlamış olan Ankara Otoritesi’ne bağlanma, bu kongre ile sonuçlanır, Batı Anadolu TBMM Hükümeti’ne bağlanır. Bu kongre ile ilgili bilgiler, kongrenin açış konuşmasını yapan Mustafa Kemal’in aktardıklarının dışında birkaç satırı geçmemektedir. Katılan delegeler ve alınan kararlar hakkındaki bilgiler, M. Kemal’in 2 Ağustos 1920 Meclis konuşmasında verdikleri ile sınırlıdır: “Bundan sonra güneye seyahat ettik. Yalnız Afyonkarahisarında diğeryhususlar ile meşgul olundu. Mesela Uşak, Nazilli, Afyonkarahisar, Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyelerinden bir kongre yapıldı ve kongreyi açtık. Levazım Başkanı, Genelkurmay Başkanı ve hazır

bulunan Meclis üyelerinden bir kısmı görüşmeler yaptılar. Bu kongrede tavsiye ettiğimiz ve netice olarak talep ettiğimiz hukuk şu idi: Müdafaa-i Hukuk heyet-i merkeziyeleri son heyet-i vekile kararı ile üst seviyedeki mülki memurların başkanlığında ve emri altında bulunacaklar ve vazife yapacaklardır. Vazifeleri de memleket müdafaası hususunda sorumlu komutanların kendilerinden rica edeceği hususları kolaylaştırmak ve bu esasta kendilerinin de kanaatleri tahsil edilmek suretiyle kabul edildi. Efendim hepsiyle de kumandanla temasa gelmek için biz esaslar üzerinde anlaştıktan ve kendilerine kabul ettirdikten sonra kendilerini terk ettik.” Mustafa Kemal’in anlattıkları dışında bir başka kaynak da bu kongre ile ilgili olarak şunları yazmaktadır: “Bir gün Mustafa Kemal, Fevzi Paşa ve mâiyetleri Karahisar’a geldiler. Uşak’ta oturan îşe heyeti de Afyon’a gelmişti. Hükümet konağının idare meclisi odasında müzakereler başladı. Çerkez Ethem’in millet emellerine aykırı hareket ettiği, Fahrettin Paşa’ya suikastta dahi bulunduğu söylendi. Bunun için Kuvâ-yı milliyeye’nin lâğvı teklifi ileriye sürüldü. Hükümet içinde hükümet gibi ve Kuvâ-yı milliyeye içinde muhtelif cereyanlar olabileceği, Çerkez Ethem’in harekâtından anlaşılmalıdır, deniliyordu. Bu teklifin hükümetten verilen bir emirden ibaret olduğu düşünülüyse de Hükümeti Kuvâ-yı milliyelerin doğurduğu cihetle, rüştünü ispat edinceye kadar, hükümetin en büyük mülkiye memurları Kuvâ-yı milliyeye reisleri olması ve Kuvâ-yı milliyenin hükümete yardıma devam etmesi ve bu suretle bir müddet daha Kuvâ-yı milliyeye’nin lağvedilmemesi karşı bir teklif olarak ileriye sürüldü.”

Trakya Kongreleri

Trakya’da toplanan kongreler, amaç ve izlenen yol bakımından, Anadolu’daki kongrelerden farklıdır. Doğu ile Batı Trakya’yı birleştirerek, özerk ya da bağımsız bir Trakya devleti kurmak amacı güdülür. Bu nedenle Sivas’ta kurulan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk derneğine katılmaya uzun süre yanaşılmaz. Birleşme ancak TBMM’nin açılışından sonra, Mayıs 1920’de sağlanabilir. Kongrelerin düzenleyicisi Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Osmaniyesi (TPMHO) dir. 3’ü Edirne’de, 1’i Lüleburgaz’da olmak üzere 4 kongre düzenlenir.

Birinci Edirne Kongresi (16 Ekim 1919): TPMHO, Batı ve Doğu Trakya’ya ait bir örgüttü. Sivas Kongresi’nde mütareke sınırları içerisindeki toprakların birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak kabul edilmesi, Batı Trakya’yı görünüşte dışta bırakması, Sivas’ta kurulan derneğin çatısı altında Anadolu ve Trakya’daki tüm derneklerin birleşmesi çağrısı ve arkasından Sivas Heyet-i Temsiliyesi’nin Batı Trakya’nın Doğu Trakya ile birlikte Müdafaa-i Hukuk örgütüne alınmasının tüzüğe aykırı olacağına karar vermesi, Trakya’da çözülmesi gereken bir durum ortaya çıkarır. Heyet-i Temsiliye’nin birleşme çağrısına karar oluşturmak için 7 Ekim’de Edirne’de büyük katılımlı bir toplantı yapılır. Toplantıda heyet-i Temsiliye’ye bağlanma anlamına gelen, yasal olan ulusal emel ve maksatlara uymaya, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’ne (ARMHC) her bakımdan yardımcı olmaya karar verilir. Ancak bu karara rağmen TPMHO kapatılmaz, derneğin üyeleri aynı zamanda ARMHC’nin Trakya yönetimini üstlenirler. Dernek içinde dernek gibi bir durum ortaya çıkar. TPMHO derneğinin adı Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk olarak değiştirilir, Heyet-i Temsiliye’nin her türlü kararına uymayı ilke olarak benimsedikleri Sivas’a bildirilir. Birinci Edirne Kongresi, bu gelişmeler üzerine tüzükte ve örgütte gerekli değişikliklerin yapılması için düzenlenir. Kongreye Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk-u Milliyeye Kongresi adı verilir. Kongre’de, tüzükte bazı değişiklikler yapılır, yönetim kurulundaki üye sayısı 14’ten 16’ya çıkarılır ve yeni seçimler yapılır.

İkinci Edirne Kongresi (15 Ocak 1920): İç düzen sorunlarını ve silahlı ulusal müfrezeler kurma konusunu görüşmek üzere düzenlenir. Kentlerde “bekçi”, kırsal kesimlerde “korucu” adı altında müfrezeler kurulmasına karar verilir. Her idari birimin ne kadar korucu ve bekçi çıkaracağı belirlenir, giderlerinin yerel yönetimlerce karşılanması öngörülür. Bu

silahlı müfrezeler bazı nedenlerle kurulamaz. Bu amaçla toplanan para da Kolordu Komutanlığına devredilir.

Lüleburgaz Kongresi (31 Mart-2 Nisan 1920): 16 Mart'ta İstanbul'un resmen işgali, Meclisi Mebusan'ın basılıp kimi üyelerinin tutuklanması üzerine, Kolordu Komutanı Cafer Tayyar, Mustafa Kemal'in 9 Ocak 1920 tarihli tüm kolordu komutanlarına ve bazı tümen komutanlarına gönderdiği plan doğrultusunda ve bu planın uygulamaya sokulmasını isteyen 16 Mart tarihli emri üzerine bazı önlemler alır. Trakya'da seferberlik ve sıkıyönetim ilan eder. İstanbul Hükümeti ile ilişkileri keser, Trakya'nın yönetimini Edirne'deki sivil idare ile kolordu komutanlığına bağlar. Seferberliğe ilişkin bildiride Trakyalılar vatanın ve bağımsızlığın korunması için göreve çağırılır. Fakat bazı yönetici ve komutanların çekimserlikleri uygulamada güçlükler doğurur. Ayrıca Nisan başında tekrar sadrazam yapılan Damat Ferit'in direnmeyin, bekleyin yollu telkinleri de Trakya'yı etkilemeye başlar. İşte bu karmaşık durum içerisinde Trakya-Paşaeli örgütü durumu görüşmek üzere Lüleburgaz Kongresi'ni düzenler. Kongre'de alınan kararların esasları özetle şöyledir.

- İstanbul'un işgali ve Trakya'nın Yunanlılara verileceği haberlerinin uyandırdığı kaygılar belirtilir ve durum protesto edilir.
- Trakya'nın savunulmasına karar verilir. Bunun için Merkez Heyeti gereken bütün önlemleri almakla görevlendirilir, bir direnişe geçmeden önce bütün siyasî girişimleri düşünme ve uygulama koşulu getirilir.
- Edirne Kongresi'nde ARMHC'ne katılma kararı alınmış olmasına rağmen, doğan durum üzerine, bu kongrede ARMHC ile bağ kesilir, ARMHC'ne bağlı olarak kurulmuş olan köy, kaza ve liva örgütleri, bağımsız hareket etmesi kararlaştırılan Trakya Müdafaa-i Hukuk Heyeti Merkeziyesi'ne bağlanır.
- Ankara'da toplanacağı bildirilen ulusal meclise 3 temsilci gönderilmesi kararlaştırılır.
- Olayların gelişimine göre ileride kongrenin tekrar bir toplantıya çağırılması da öngörülür.

Üçüncü Edirne Kongresi (9-13 Mayıs 1920): 24 Nisan 1920 San Remo Konferansı'nda, Aydın ile birlikte Doğu Trakya'nın da Yunanistan'a verilmesi kararı üzerine, Merkez Heyeti kongre toplamaya karar verir. Kongre'de; Trakya'nın Osmanlı'dan ayrılmayacağı, bunun için Paris barış görüşmelerine Osmanlı delegelerinin yanında katılmanın sağlanması konusu ile Trakya'nın Yunan işgaline karşı eylemli olarak savunulması görüşülür. Alınan kararlar ile Trakya'nın Yunanistan'a verilmesi kesinlikle reddedildi ve işgale karşı direnileceği ve savunulacağı belirtildi. Trakya'nın hukukunu Avrupa'da savunmak için bir heyet gönderilmesi uygun görüldü. Trakya Müdafaa-i Hukuk örgütü ile Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Heyet-i Osmaniyesi birleştirildi ve yeni Heyet-i Merkeziye oluşturuldu. TBMM Başkanı Mustafa Kemal, bu kararlar üzerine 14 Mayıs'ta Heyet-i Merkeziye Başkanlığına gönderdiği telgrafta, Trakya'nın savunulması kararını uygun bulur, ancak Avrupa'ya heyet gönderilmesini tepkiyle karşılar, doğru olmadığını bildirir. Barış görüşmelerine katılacak Osmanlı delegelerinin dahi konferansın vereceği herhangi bir kararı ulus adına kabul etme yetkisini taşımadıklarını, onların imzalayacakları bir antlaşmanın yok hükmünde olduğunu vurgular. Buna rağmen seçilen heyet Roma'ya ve Paris'e gönderilir. Ama olumlu bir sonuç alınamaz. Kongre'de işgale karşı savunma kararı alınmasına karşın, karardan 3 hafta sonra, 20 Temmuz'da başlayan Yunan işgaline karşı savunulamaz. Trakya 5 günde işgal altına girer ve derneklerin çalışması da sona erer.

Çukurova Kongreleri

Millî Mücadele döneminde Çukurova'da, 1. Pozantı ve 2. Pozantı olmak üzere iki kongre düzenlenir. Bunların niteliği diğer bölgelerden farklıdır. Diğer bölgelerde işgal öncesinde ve işgal karşısında olası işgale veya başlamış işgale karşı direnişi hazırlamak, örgütlenmek ve yönetmek amaçlı kongreler yapılmışken, Çukurova bölgesinde kongresiz direniş başlar ve kongresiz yürütülür. Bunun birinci nedeni, Kilikya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin 20 Kasım 1918'de

İstanbul'da kurulmuş olmasıdır. İstanbul'daki Çukurovalılar tarafından kurulmuş olan bu derneğin bölge dışında kurulması ve bölgenin geleceğini Wilson prensiplerine güvenerek istatistikî bilgilerle güvence altına alacağını varsayması, dolayısıyla yerel düzeyde direniş örgütlemek gereğini duymamasıdır. Bu nedenle bölgedeki direniş dağınık bir biçimde başlar, daha çok saldırının olduğu bölgelerde karşı saldırı olarak gelişir. Direnişin dağınıklığı, işgallerin başladığı Aralık 1918'den Sivas Kongresi'nin yapıldığı Eylül 1919'a kadar sürer. Sivas Kongresi'nce Adana bölgesinde de savunma için kurulması düşünülen milli ordu hakkında gerekli kararlar alınır ve bunun için bir yönetmelik hazırlanır. Atatürk Nutuk'ta bunu şöyle belirtir: "Maraş ve Antep'e Kılıç Ali Bey'i ve Kilikya bölgesine de Topçu Binbaşı Kemal ve Yüzbaşı Osman Tufan Beyleri göndererek ciddi örgütlenmeye ve girişimlere geçtik." Mustafa Kemal'in bu girişimleri olumlu sonuç verir. Bölgedeki birbirinden kopuk, dağınık direnişçiler düzenli ordu hâline getirilir. Bölge, Eylül 1919'dan itibaren Sivas'taki Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal'e, Nisan 1920'den sonra ise Ankara'daki TBMM'ye bağlanır. İşte bölgede kongresiz direnişin ikinci nedeni de budur.

Birinci Pozantı Kongresi (5 Ağustos 1920): Çukurova bölgesindeki direnişçiler düzenli ordu hâline getirildikten sonra, Fransız ve Ermenilerce işgal edilmiş olan Toros tünelleri ile Pozantı kurtarılır ancak Mersin, Adana ve Osmaniye'de işgal sürmektedir. İlk Pozantı Kongresi, bu gelişmelerden sonra Mustafa Kemal'in Pozantı'ya gelmesi ile Pozantı'da ve diğer yerlerde mülki idarenin kurulmasını gerçekleştirmek için yapılmıştır. TBMM Başkanı Mustafa Kemal Kongre'ye, Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak ve Adana, Mersin, Kozan, Osmaniye'nin 15 milletvekili ile katılır. Kongre'de, Çukurova bölgesinin düşmandan kurtarılması üzerinde önemle durulur ve Mustafa Kemal'den cephe için silah ve mühimmat istenir. Mustafa Kemal yardımın esirgenmeyeceğini bildirir. Delegeler ayrıca Pozantı'nın bağımsız bir liva (Vilayet ile kaza arasında mülki idare biçimi) hâline getirilmesini önerirler. Mustafa Kemal bu öneriyi olumlu karşılar ve kendisi daha değişik bir öneri sunar: "Güzel Adana şimdi işgal altındadır. Biz burada yeniden vilayet teşkilatı kuralım. Bu suretle Adana'yı burada millî bir hareket merkezi ve vilayet teşkilatı olarak vücuda getirmiş oluruz. Böylece bütün kaza ve nahiyeleri de buradan, bir elden idare etmek imkân dâhiline girer. Bu düşman için daha büyük endişeler doğurur." Mustafa Kemal'in bu önerisi alkışlarla karşılanır ve oy birliğiyle kabul edilir. Arkasından ikinci önerisini yapar: "Aranızdan bir heyet seçilsin. Bu heyet vilayetin mülki amirlerini bir liste halinde tespit etsin. Bu listeyi genel kurulun oylarına sunalım. Liste genel kurulca kabul edilirse, vilayetin mülki amirleri de seçilmiş ve derhal vazifeye başlamış olacaklardır." Öneri doğrultusunda oluşturulan heyet tarafından hazırlanan liste, M. Kemal tarafından okunur ve herhangi bir değişikliğe uğramadan aynen kabul edilir. Böylece alınan bu kararlar, o güne kadar bucak merkezi olan Pozantı, Adana vilayet merkezi yapılmış, valisi ve mülki erkânı atamayla değil, seçimle belirlenmiş olur. Ayrıca işgal altında bulunan Mersin'in merkezi Erçel köyüne, Osmaniye'nin ise Haruniye'ye alınır. Pozantı Kongresi, Mustafa Kemal'in katıldığı üçüncü kongre olur. Bu kongre ile Çukurova'daki Millî Mücadele yeni boyut kazanır. M. Kemal'in Adana Vilayeti Ahalisine yazmış olduğu bildiriye bizzat kendisinin okumasıyla kongre sona ermiştir.

İkinci Pozantı Kongresi (8-9 Ekim 1920): Pozantı'da kurulmuş olan Adana Vilayeti'nin, Ağustos'tan beri yapılanların ve sonrasında yapılacakların görüşülmesi için düzenlenen bir kongredir. Kongrede; halkın mücadeleye daha etkin katılmasının sağlanması, göçmenlerin yerleştirilmesi, bozguncu faaliyetlerin önüne geçilmesi, cephede savaşanların kaput, ayakkabı gibi kişilik ihtiyaçlarının karşılanması için 10 bin lira bağış toplanması konularında kararlar alınır.

İsmet GÖRGÜLÜ

KAYNAKÇA

Anadolu ve Rumeli'de Gerçekleştirilen Ulusal ve Yerel Kongreler ve Kongre Kentleri Bibliyografyası, Cilt I

Ulusal Kongreler, TBMM Kùltür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 1993.

Anadolu ve Rumeli'de Gerçekleştirilen Ulusal ve Yerel Kongreler ve Kongre Kentleri Bibliyografyası, Cilt II Yerel Kongreler, Kars, Ardahan, Oltu, Trabzon, TBMM Kùltür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 1993.

Anadolu ve Rumeli'de Gerçekleştirilen Ulusal ve Yerel Kongreler ve Kongre Kentleri Bibliyografyası, Cilt III Yerel Kongreler, İzmir, Balıkesir, TBMM Kùltür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 1993.

Anadolu ve Rumeli'de Gerçekleştirilen Ulusal ve Yerel Kongreler ve Kongre Kentleri Bibliyografyası, Cilt IV Yerel Kongreler, Alaşehir, Nazilli, Muğla, Afyon, TBMM Kùltür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 1994.

Anadolu ve Rumeli'de Gerçekleştirilen Ulusal ve Yerel Kongreler ve Kongre Kentleri Bibliyografyası, Cilt V Yerel kongreler, Edirne, Lüleburgaz, Pozantı, TBMM Kùltür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 1994.

TANÖR, Bùlent, **Tùrkiye'de Yerel Kongre İktidarları (1918-1920)**, Cumhuriyet Gazetesi Yayını, 1998.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Tùrkiye'de Siyasi Partiler**, I, III, İstanbul, 1984-1989.

TURAN, şerafettin, **Tùrk Devrim Tarihi 1. Kitap İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991.

21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/milli-mucadele-doneminde-kongreler/?pdf=3476> adresinden erişilmiştir